

3. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми “Здорова нація” : Проект. – Режим доступу: http://www.mongov.ua/gg/obg/2008/22_02_08.doc.
4. Копа В. М. Соціальна цінність модусу здоров'я : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / В. М. Копа. – Одеса, 2006. – С. 12.
5. Лепіхова Л. А. Вплив життєвого досвіду на стратегії та рівні життєвих домагань / Л. А. Лепіхова // Психологічна герменевтика : зб. наук. праць / за ред. Н. В. Чепелевої. – Т. 2. – Вип. 3. – К., 2005. – С. 170.
6. Основы валеологии. В трех кн. / под общей ред. В. П. Петленко. – К. : Олимпийская литература, 1998. – Т. 1. – С. 144.
7. Охорона здоров'я в Україні: проблеми та перспективи / заг. ред. д-ра. мед. наук, проф. В. М. Пономаренка. – Тернопіль : Укрмедкнига, 1999. – С. 68.
8. Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев: Монографія. – Х. : НФАУ, 2002. – С. 214.
9. Сучасні підходи у сфері охорони громадського здоров'я та його популяризації / упоряд.: Н. В. Зимівець, В. В. Крушельницький, Т. І. Мірошніченко; за заг. ред. І. Д. Звереві. – К. : Наук. світ, 2003. – 95 с.
10. Титаренко Т. М. Життєві завдання особистості як соціально-психологічний чинник моделювання майбутнього / Т. М. Титаренко // Наук. студії із соц. та політ. психол. : зб. статей. – Вип. 16 (19). – 2007. – С. 306.
11. Трагедія, якої можна уникнути: подолання в Україні кризи здоров'я людини. Досвід Європи // Здоров'я людини та демографія: звіт. – К.: ВЕРСО-04, 2009. – 72 с.
12. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію. 2008. – К., 2009. – 359 с.

The content of activities aiming formation of healthy lifestyle is development and implementation of social projects basing on certain preconditions, principles, tasks, strategies, mechanisms; the objective of forming healthy way of life is promotion of achieving, in general interpretation, everybody's wellbeing and health on all levels; and the main mechanism of its formation is creation of conditions for certain persons, groups of people, communities for positive influence on healthcare problems.

Key words: person, health, healthy lifestyle, culture, education, values.

Отримано: 24.11.2010

УДК 37(477)(092):37.015.31:796

Г. П. Ковальчук

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлюються погляди видатного українського педагога з проблеми фізичного виховання, збереження та зміцнення здоров'я школярів. На основі аналізу його творів та досвіду роботи Павлівської середньої школи визначено основні напрями діяльності педагогічного колективу щодо піклування про здоров'я та фізичне виховання учнів.

Ключові слова: фізичне виховання, здоров'я, педагог, навчання, фізична праця, школярі, фізична культура, спорт, фізична досконалість.

Суспільно-політичні зміни та соціально-економічні процеси, які відбуваються в Україні в останні роки, поставили перед суспільством нові освітні вимоги до навчання і виховання підростаючого покоління, зміцнення його здоров'я та розвиток фізичної культури, реалізація яких знайшла відображення у законах

України “Про освіту” [2], “Про фізичну культуру і спорт” [3], у Національній доктрині розвитку освіти України XXI ст. [4], Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту [5], державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки [1], цільовій програмі “Здоров’я через освіту”, в “Основах законодавства України про охорону здоров’я” та ін.

Проблема здоров’я і фізичного виховання дітей особливо гостро постала на початку третього тисячоліття. Гуманізація освіти потребує якісно нового підходу до потреб дитини – навчання свідомого ставлення молодого покоління до збереження та зміцнення здоров’я, пристосування до умов наявного в Україні рівня безпеки, що залежить від стану навколишнього середовища, державної системи підтримки безпеки людини та індивідуальної захищеності. Здоров’я підростаючого покоління є невід’ємною складовою частиною загальнолюдських цінностей будь-якої держави. Воно тісно пов’язане з рівнем розвитку держави та її місцем серед когорти провідних країн світу. Незважаючи на ряд заходів щодо покращення стану здоров’я дітей, які пропонуються керівними освітніми та науковими установами, в Україні спостерігаються лише поодинокі випадки успішної їхньої реалізації у діяльності роботи навчально-виховних закладів. Саме тому в умовах розбудови національної системи освіти важлива роль належить аналізу педагогічного спадщини не тільки діячів сучасності, а й минулого щодо проблеми фізичного виховання школярів та зміцнення їх здоров’я. Значний внесок у розвиток цієї проблематики зробив видатний педагог-гуманіст В.О. Сухомлинський. Педагогічна система В.О. Сухомлинського розкриває максимум можливостей для формування і збереження здоров’я школярів. Так, Павлівська середня школа, директором якої, починаючи з 1944 року і до кінця свого життя, був В.О. Сухомлинський, стала місцем для втілення всіх його педагогічних проєктів у житті, в тому числі і піклування про здоров’я школярів, що стало досить актуальним саме у повоєнний період.

Фізичне виховання учнів було однією із провідних проблем наукової і практичної діяльності Василя Олександровича. Питанням фізичного виховання та збереження здоров’я дітей він присвятив цілий ряд книг та статей. У своїх творах “Павлівська середня школа”, “Сто порад учителям”, “Розмова з молодим директором школи”, “Серце віддаю дітям” та ін. він розкрив їх виховні можливості. Вивчаючи медичну літературу, Василь Олександрович переконався в необхідності розуміння педагогом внутрішніх фізіологічних, психічних, вікових і статевих процесів, що відбуваються в організмі школярів. Він стверджував, що “педагог не має права не знати, що робиться з дитиною, чому вона нездорова, як стан здоров’я позначається на її розумовому і моральному розвитку” [8, с.43].

Широкий спектр актуальних проблем, висвітлених у педагогічних працях та втілених у практичну діяльність Василем Олександровичем Сухомлинським, вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, а саме: М.Я. Антонцем, І.Д. Бехом, А.С. Биком, А.М. Богущ, Л.С. Бондар, Л.І. Дехтяренко, В.Ф. Деркач, І.А. Зязюном, Н.А. Калініченко, С.Г. Мельничуком, Н.С. Побірченко, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинською, М.І. Сметанським, В.Л. Федяєвою, М.Д. Ярмаченком, російськими науковцями М.В. Богуславським, В.Г. Риндак, М.І. Мухіною, С. Соловейчиком та іншими зарубіжними дослідниками – М. Библюком, С. Лашиною (Польща), А. Кокеріля (Австралія), Ерікі Гартманн, В. Іффертом (Німеччина), Дугласом Ларша (США), Бі Шуджі, Лі Цзихуа, Ван Ігао (Китай), Христосом Франгосом (Греція).

Окремі аспекти дослідження фізичного виховання та його вплив на здоров'я та загальний розвиток особистості школяра в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського знаходимо у науковому доробку В.П.Горашука, М.Д.Зубалія, О.М.Іонової, В.Н.Ликова, В.П.Оржеховської, Н.С.Побірченко, С.М.Шевченко та ін. З огляду на важливість цієї проблеми та її недостатню розробленість із позицій сучасної історико-педагогічної науки метою нашої статті є висвітлення педагогічних поглядів видатного педагога-гуманіста щодо фізичного виховання школярів та збереження їх здоров'я, критичне переосмислення результатів його творчих підходів і наукових здобутків та визначення їх цінності для педагогічної науки і практики роботи в освітніх закладах України.

В.О.Сухомлинський фізичне виховання та збереження здоров'я підрастаючого покоління розглядав як невід'ємну складову частину всебічного гармонійного розвитку особистості. Він пристрасно і переконливо стверджував: “Добре здоров'я, відчуття повноти, невичерпності, фізичних сил найважливіше джерело життєрадісного світосприймання, оптимізму, готовності подолати будь-які труднощі. Хвора, квола, схильна до захворювань дитина – джерело багатьох негод” [8, с.125].

Вважаючи здоров'я визначальним фактором успішного навчання і розвитку, дітей він шукав шляхи його поліпшення. Рекомендації Василя Олександровича ґрунтуються на спільному розв'язанні проблеми фізичного виховання, збереження здоров'я основою життєдіяльності у школі і сім'ї: “Заняття фізкультурою і спортом відіграють певну роль у всебічному розвитку учнів лише тоді, коли вся навчально-виховна робота пройнята турботою про здоров'я” [8, с.140].

Збереження і зміцнення здоров'я дітей видатний педагог сприймав як найважливіший аспект практичної діяльності директора школи і кожного вчителя. Виступаючи на Кіровоградській обласній науково-практичній конференції у 1965 році з доповіддю “Яким бути директору середньої школи?”, В.О. Сухомлинський значну увагу приділив питанню збереження здоров'я дітей, попередження перевантаження їх у процесі навчання, наголошуючи при цьому, що деяким любителям методів ефективного прискореного та інтенсивного навчання не потрібно гратись із здоров'ям дітей. Видатний педагог вважав, що зафорсоване введення трирічного навчання в початковій школі – без серйозного підвищення педагогічної культури всіх учителів, без збагачення всього інтелектуального життя дитини, – нам доведеться розплачуватись здоров'ям дітей.

Досліджуючи причини неуспішності і другорічництва, Василь Олександрович прийшов до висновку, що “у 85 процентів невстигаючих і відстаючих головна причина відставання, незнання, незадовільної роботи на уроках і вдома, другорічництва – поганий стан здоров'я, якість захворювання чи нездужання, найчастіше зовсім непомітне для лікаря, таке, що піддається діагностуванню тільки в результаті спільних зусиль матері, батька, лікаря і вчителя. Перед нами відкрилися непомітні з першого погляду, замасковані дитячою жвавістю і рухливістю захворювання серцево-судинної системи, дихальних шляхів, шлунково-кишкові. З кожним роком нам стає дедалі зрозумілішою і зрозумілішою залежність духовного життя дитини – інтелектуального розвитку, мислення, уваги, пам'яті, посидючості – від “гри” її фізичних сил” [8, с.125].

Питання зміцнення здоров'я дітей не сходили з порядку денного педагогічної ради Павлиської середньої школи, вони постійно розглядалися на заняттях психологічного семінару. Так, лише протягом 1960-1966 років обговорювались такі питання: “Здоров'я і духовне життя дитини”, “Режим праці і відпочинку”,

“Харчування і здоров'я дитини”, “Попередження захворювання серця”, “Слух і зір дитини”, “Діти з уповільненими мислительними процесами” та ін. Так, про стан здоров'я першокласників педагогічній раді доповідав лікар. Діти, у яких були виявлені слабкість серцево-судинної системи, дихальних шляхів, порушення обміну речовин, неврози, перебували під постійним наглядом. “Ми стараємося запобігти розвитку хвороби, зміцнити захисні сили організму: разом з батьками дитини ми встановлюємо для неї режим праці і відпочинку, режим харчування”, – писав видатний педагог у праці “Павлівська середня школа” [8, с.126]. Тому залежно від стану здоров'я, на думку педагога, кожна дитина потребувала не тільки індивідуального підходу, але й низки заходів, які б зберігали і зміцнювали здоров'я.

У Павлівській середній школі були чітко окреслені основні напрямки виховної роботи щодо реалізації завдань фізичного виховання та зміцнення здоров'я у школярів: санітарно-гігієнічні вимоги до зовнішніх умов життя і до режиму праці та відпочинку учнів; особливості організації фізичної праці дітей як важливого засобу зміцнення здоров'я; фізичне виховання на уроках фізичної культури і в процесі позакласної спортивно-масової роботи; організація активного діяльного відпочинку учнів; система бесід про людину й особливості людського організму; оптимальне чергування розумової і фізичної праці; оздоровча спрямованість системи фізкультурних занять: уроків фізичної культури, ранкової зарядки, фізкультхвилинок, динамічних перерв; створення широкої мережі спортивних секцій і залучення школярів до активної участі в них (“спорт – улюблене заняття кожного учня”); спортивні ігри, змагання, спартакиади (легка атлетика, гімнастика, плавання, верхова їзда; катання на ковзанах і лижах, велосипеді; зимові розваги, побудова снігової фортеці тощо); утвердження у свідомості учнів необхідності уважного і дбайливого ставлення до свого здоров'я і здоров'я інших. Активна пропаганда і утвердження здорового способу життя – створення позитивного психологічного мікроклімату, “урок повинен викликати позитивні емоційні почуття, тобто почуття задоволення роботою, здорове почуття втоми” [7, с.14].

Велику увагу В.О. Сухомлинський приділяє природному джерелу оздоровлення дітей: ранкова гімнастика, душ, улітку – купання та ходіння босоніж, мандри до лісу, в поле. Важливо, щоб діти більшу частину доби будь-якої пори року бували на свіжому повітрі, багато рухалися й не засиджувалися над підручниками одразу після шкільних занять. Не можна, щоб домашня розумова праця втомлювала. Другу половину дня діти мають проводити не за підручниками й не в закритому приміщенні. Природа, за твердженням видатного педагога, – це сад здоров'я, фізичного і духовного. Він вважав, що школа під блакитним небом, уроки мислення на природі – то мандрівка до джерела емоцій, образного сприйняття світу, єднання з прекрасним і початок духовного здоров'я малечі й підлітків.

Спостерігаючи багато років за розумовою працею учнів початкових класів, В.О. Сухомлинський дійшов висновку, що центром педагогічних зусиль має бути дитина з її інтересами, потребами, особливостями природних задатків. Очевидно, що в організмі кожної людини природою закладаються індивідуальний режим, специфічна внутрішня вібрація, якій відповідає певний напрям творчої діяльності (наукової, художньої, технічної). Якщо людина знаходить творчу, “сродну” працю, живе за індивідуальним режимом, перебуває “у власній стихії”, то вона реалізується як особистість, що позитивно впливає на її здоров'я: “Фізична праця відіграє таку саму важливу роль у формуванні фізичної до-

сконалості, як і спорт. Без здорової втоми людині не може бути повною мірою доступна насолода відпочинком” [8, с.137].

Багаторічні спостереження В.О. Сухомлинського свідчать про те, що, “... багато трудових процесів, у яких гармонійні, красиві, злагоджені рухи людського тіла можна прирівняти до гімнастичних вправ. За динамікою та естетичною виразністю рухів така праця стоїть нарівні з гімнастикою (косіння сіна вручну, мурування цегляних стін). Молодь виконує таку фізичну роботу з великим задоволенням, особливо в колективі. Вихованці, які займаються такою працею протягом усього часу перебування в школі, відзначаються чудовим фізичним розвитком, красою, гармонійною пропорційністю органів, пластичністю рухів, умінням докладати фізичних зусиль відповідно до мети руху. “Характерною рисою їх фізичного розвитку є поєднання стрункості, краси постави, пластичності рухів і фізичної сили. Вони шукають красу в усякій фізичній праці, прагнуть до естетичної досконалості будь-якого трудового процесу” [8, с.138]. Порівняно із спортом, така праця має навіть переваги: “...в ній більше відтінків, що виявляються в різноманітному поєднанні фізичної сили і майстерності, вміння” [8, с.138].

Видатний український педагог відзначав, що велику роль у фізичному і духовному розвитку дітей відіграють заняття фізкультурою і спортом. Але серйозну функцію ці заняття виконують лише тоді, — наголошував він, — коли вся навчально-виховна робота перейнята турботою про здоров'я, про гармонію фізичного і духовного: “Ми добиваємося того, щоб виконання гімнастичних вправ давало насолоду, стало потребою організму. Людина повинна займатися спортом не тільки для досягнення успіху в змаганнях, а й для формування своєї фізичної досконалості” [8, с.140].

Турбота про людське здоров'я, на думку В.О. Сухомлинського, а тим більше про здоров'я дитини, — це не просто комплекс санітарно-гігієнічних норм і правил, не перелік вимог до режиму харчування, праці, відпочинку, але й систематичне виконання фізичних вправ. Мета таких вправ — виховати почуття краси рухів, силу, гармонійність, спритність, витривалість. Під час розучування рухів на заняттях з фізкультури велика увага у Павлівській середній школі приділялась естетичній досконалості, красі, як одного із головних стимулів, що спонукають учнів щодня робити ранкову гімнастику: “Ми прагнемо привести вихованців до переконання, що завдяки регулярним вправам у них не тільки розвивається краса тіла, гармонія рухів, а й формується характер, ґартується сила волі. Організуючи виконання таких вправ, як біг, ходьба на лижах, плавання, ми надаємо великого значення естетичному задоволенню. З цих та інших видів спорту в нас стало правилом проводити змагання на першість з краси, граціозності, гармонії рухів, а швидкість вважаємо другорядним елементом. Тут не тільки демонструється, а й створюється краса, фізична досконалість, тобто досягається головна мета фізичного виховання. Взагалі ми вважаємо неприпустимими змагання, де єдиним критерієм успіху є швидкість рухів. Це прищеплює нездоровий азарт, честолюбство. У таких змаганнях часто немає краси, відсутні естетичні вимоги і, що особливо неприпустимо, немає справжньої масовості і не враховуються індивідуальні можливості. Не можна перетворювати спорт із засобу фізичного виховання всіх дітей у засіб боротьби за особистий успіх, не можна ділити дітей на здібних і нездібних щодо занять спортом, не можна розпалювати нездорові пристрасті ажютажем боротьби за уявну честь школи. Спорт стає засобом виховання тоді, коли він — улюблене заняття кожного” [8, с.141-142].

В.О. Сухомлинський наполегливо і послідовно відстоював гуманний підхід до дитини, активно виступаючи проти засилля авторитарної педагогіки, яка

нерідко є причиною конфліктних ситуацій, педагогічних неврозів. У статті “Не бійтеся бути ласкавими” він з тривогою писав: “Покрикування, нервозність, запальність подекуди стали звичними у взаєминах учителя з учнями. Звикаючи до підвищеного тону, до нервозності, учні іноді протягом п’яти-шести годин, протягом цілого шкільного дня, перебувають у стані надмірного збудження. Вже це одне – серйозна загроза не тільки їхньому здоров’ю, а й моральному розвитку” [6, с.351-352]. Василь Олександрович проявив себе непримиреним критиком жорстокості, зневажливого, грубого ставлення до дітей, підкреслюючи, що “крик у стінах школи – це дрімуче педагогічне безкультур’я”. Він був глибоко переконаний у тому, що вчити й виховувати дітей з неврозами необхідно, “застосовуючи спеціальні методи медичної педагогіки, розраховані на запобігання шкідливому збудженню різким переходом від одного емоційного стану до іншого” [10, с.512].

Упродовж своєї педагогічної діяльності Василь Олександрович відстоював ідею зміцнення здоров’я людини в дитинстві, щоб запобігти кволості, млявості та ін., а за роки шкільного життя дати їй всю повноту життєвих радощів. Для запобігання надмірній втомлюваності, а отже, й руйнації здоров’я дітей, педагог рекомендував реалізувати ідею “Школи радості” й відкрити перед учнями “чудесний світ” у живих барвах, яскравих і тремтливих звуках, у казці й грі, у власній творчості, у красі, що надихає серце, у прагненні робити добро людям. Через казку, фантазію, дитячу творчість – дорога до серця дитини. Адже творчість – це стан організму, пов’язаний з позитивними емоціями. Творчість характеризується комфортністю спочатку на емоційному, а потім – і на фізіологічному, клітинному рівнях. Позитивні і негативні емоції – це своєрідні енергетичні хвилі, які генеруються гормональною системою і наскрізь пронизують наш організм. Енергія емоційних хвиль нервовими каналами передається клітинам, спонукаючи їх працювати в тому чи іншому режимі. Позитивні емоції створюють в організмі такий стан, завдяки якому всі системи функціонують правильно. В.О. Сухомлинський вважав, що емоційна насиченість процесу навчання, особливо сприймання навколишнього світу, – це духовний заряд дитячої творчості. “Я глибоко переконаний, – наголошував педагог, – що без емоційного піднесення неможливий нормальний розвиток клітин дитячого мозку. З емоційністю пов’язані й фізіологічні процеси, що відбуваються в дитячому мозку: в моменти напруженості, піднесення, захоплення відбувається посилене живлення клітин кори півкуль” [9, с. 45-46].

Одним із важливих напрямів діяльності школи В.О. Сухомлинський вважав необхідність дотримання санітарно-гігієнічних вимог щодо обладнання й оснащення приміщення для занять, що сприяє збереженню здоров’я, ефективній організації розумової діяльності. Він наполягав на постійному провітрюванні приміщень, де проходять уроки, де діти відпочивають. На його думку, внаслідок тривалого перебування дитини у приміщенні, тобто “кисневого голодування”, можуть виникнути проблеми з очима, порушення обміну речовин, а тому дитина втрачає здатність до зосередженої розумової праці. Саме тому учні школи тривалий час перебували на свіжому повітрі, особливо восени й у весняні і літні дні [8, с.129].

Одним не менш важливим напрямом збереження здоров’я школяра є запобігання перенавантаженню під час навчання. Педагог вказував на необхідність індивідуально підходити до кожного учня, бачити розумову роботу кожної дитини; піклуватися про повсякчасний розвиток знань; не допускати, щоб навчання перетворювалося на нескінченне надолужування пропущеного, не підтягувати без кінця “хвості”; надавати учневі вільний час, необхідний йому, як повітря

для здоров'я. Не припустимим було, щоб учні молодших класів займалися розумовою працею в закритому приміщенні більше 3 годин. Для цього є альтанки. Викладачі школи не припускали, щоб і підлітки 12-15 років виконували домашнє завдання протягом 4-5 годин, тому що це калічить дитину, згубно позначається на її здоров'ї [8, с.128-129].

Висновки

Отже, вивчення моделі навчально-виховної роботи, за якою працювала Павлівська середня школа за часів В.О.Сухомлинського, свідчить, що системоутворюючим елементом там була ефективна праця всього педагогічного колективу з метою досягнення високого рівня здоров'я та гармонійного фізичного розвитку учнів. У процесі фізичного виховання та збереження здоров'я школярів успішно формувались морально-вольові якості особистості, вироблялась в учнів потреба в повсякденних заняттях фізичними вправами, розвивалась рухова активність, необхідність у фізичній праці як важливої умови на шляху становлення фізичної досконалості.

Науково обґрунтовані педагогічні ідеї, які втілює В.О. Сухомлинський, є актуальними і сьогодні слугують формуванню в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, оволодінню життєвими навичками здорового способу життя та безпечної для здоров'я поведінки. Наведені вище педагогічні погляди В.О. Сухомлинського не вичерпують усіх позитивних напрямів розвитку і втілення у практику ідеї виховання здорової дитини. Але в сукупності вони створюють величезні можливості щодо зміцнення здоров'я школярів.

Одне з найважливіших завдань педагогічних колективів активно втілювати у практику роботи сучасної школи теоретичні та практичні аспекти основ здоров'я і психогігієни навчально-виховного процесу щодо збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров'я дітей і підлітків, спрямовувати професійну роботу кожного учителя не тільки на навчання школярів, але і бережному ставленню до свого здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки // Зібрання законодавства України. Постанови та розпорядження кабінету міністрів України 45/2006 від 8-15 листопада 2006 р. №1594 – К.: Український інформаційно-правовий центр, 2006. – №1. – С. 51-74.
2. Закон України “Про освіту” // Зібрання законодавства України. Звід законів України – К.: Український інформаційно-правовий центр, 2000. – №3. – С. 35-73.
3. Закон України “Про фізичну культуру і спорт” // Зібрання законодавства України. Звід законів України – К.: Український інформаційно-правовий центр, 2000. – №3. – С. 66-97.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (85), липень.
5. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту // Щотижневий збірник актів законодавства. – К.: Офіційний вісник України, 2004. – №39. – С.23-34.
6. Сухомлинський В. О. Не бійтеся бути ласкавими / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 347-359.
7. Сухомлинський В.О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – С. 7-16.
8. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 4. – С.7-390.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – С.5-279.

10. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С.419-655.

The views of an outstanding ukrainian educator concerning the problems of physical education and health promotion of the school-children are analyzed in this article. On the basis of his works and the experience of work of Pavlinska secondary school the main direction of the teaching staff activities targeted at the care for school-children's health and physical education are singled out.

Key words: physical education, health, educator, education, manual work, school-children, sport, physical perfection.

Отримано: 7.10.2010

УДК 378.091.313:613

*О. М. Бондаренко,
М. Г. Чобітько*

ЦІННІСТЬ ЗДОРОВ'Я СЕРЕД ПРІОРИТЕТІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті подано результати проведеного дослідження щодо визначення цінності здоров'я в ієрархичній східці серед студентів різних педагогічних університетів України

Ключові слова: цінність здоров'я, ціннісні орієнтації, майбутні педагоги.

Постановка проблеми. Сучасний етап становлення України як європейської країни характеризується трансформаційними процесами в усіх сферах життєдіяльності людини, духовним відродженням нації, пошуком власного шляху розвитку. Це актуалізує проблему виховання сильної, інтелектуально конкурентної та здорової молоді як майбутнього країни та гаранта суспільного прогресу. Проте офіційна статистика свідчить про незадовільний стан здоров'я населення України: надто високою (порівняно з економічно розвиненими країнами світу) в Україні є передчасна смертність населення; помітним є високий рівень захворюваності на тлі значного поширення чинників ризику захворювання, зокрема, тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків; підвищений рівень захворюваності серед малозабезпечених сімей; поширення епідемій туберкульозу та ВІЛ-інфекції / СНІД; досить поширеними є серцево-судинні захворювання. Тривожним є те, що ці захворювання "молодшають". Між тим, стан здоров'я людей є показником успішності, розвиненості та перспективності певної країни. Рівень здоров'я безпосередньо пов'язаний з рівнем освіти, а також загальної культури людини. Чим вищий середній рівень освіти у певному соціальному середовищі, тим кращі узагальнені показники здоров'я воно демонструє. Піклування про власне і громадське здоров'я неможливе без знання того, чому це необхідно і як це робити (це не тільки надання інформації, а й навчання методам, прийомам і навичкам здорового способу життя, виховання в душі безумовного пріоритету цінностей індивідуального й громадського здоров'я в усіх його проявах, сферах, рівнях). А це безпосередня функція педагога, чи то предметника, чи то класного керівника. Тому питання професійної підготовки студентів педагогічного університету як майбутніх педагогів у контексті формування культури здоров'я, здорового способу життя є актуальним та невідкладним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сьогодні домінуючою ідеєю виховання є формування в особистості ціннісного ставлення до себе, свого жит-